Ч. 180 (10.563). Львів, пятниця 14. серпня 1925. Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10. II. пов.
Конто почт. щад. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло" Львів.
Гол. Редактор приймає від 1—2 год. передпол.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4·20 зл.
ЗА ГРАНИЦЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к. Румунія 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. Зміна адреси 1 зол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 17 сот.

До економічного обєднання.

На маргінесі кооперативної наради в Перемишлі.

Клич обєднання до боротьби проти лихоліття гомонить у нас в всіх боків, та в останньому часі відноситься домагання економічного обєднання у виді злуки (фузії) наших економічних установ, добачуючи в цім генеральний лік недомагання нашої новітної економічної організації. Отсей проект і в цій загальній формі не є доцільний.

В цій справі не хочу говорити теоретично ані загально, а хочу назвати річ по імени і вказати дійсний приклад відносної пропаганди.

В днях 26. мая ц. р. відбулася в Перемишлі кооперативна конференція, — скликана Повітовим Союзом споживчих кооператив в Перемишлі. Дирекція цього союза представила у своїм звіті дуже ясно розвій кооператив у перемиськім і сусідніх повітах, — де основано звиш 40 сільських кооператив споживчих, але з їх коротко-тривалої діяльности вже виказалося: 1) що новоповстаючі кооперативи слабо вишколені (!) і не розвиваються, як належалоб бажати; 2) що треба передусім скріпити та розширити діяльність вже давніще істнуючих кооператив, — та 3) що слід припинити оснозування дальших нових кооператив...

Отсе значить, що у нас в останньому році, під фірмою споживчих кооператив — похапно приступлено до оснування союзів з консумційними кооперативами і тому ці новочасні кооперативи не всюди розвиваються, бо, як кажеться, вони слабо вишколені, та їх треба не тільки контролювати, але також поучувати на місці, як вести кооперативу. Та мабуть треба було вперед поучити і привчити людей на місці, як вести кооперативу; провірити запотребування місцевого населення і його спроможність, а — опісля вирішити, чи є там умови до заснування кооперативи сякої або такої. Отсе один досвід з останнього часу, та лихо в цім, що треба платити кошти таких експериментів...

Але перемиська кооперативна конференція є знаменна ще приводним висказом, що дальше істнування у нас двох рівнорядних економічних інституцій: „Народної Торговлі" і „Центросоюза" є безпідставна, бо наносить тільки шкоду для обох названих інституцій, а головно для нашої кооперації, і тому учасники тої конференції ухвалили одноголосно резолюцію, якою візвали управу Центросоюза і управу Народної Торговлі, щоби негайно приступили до злуки обох інституцій та утворили для наших кооператив одну сильну централю, яка доставлялаб кооперативам товарів по конкуренційних цінах.

З цього видно, що кооперативна конференція заговорила про потребу нашого економічного обєднання — шляхом ліквідації одної з наших централь: Народної Торговлі або Центросоюза, а воно не є шлях до наладнання центральної організації наших кооператив. Бо обі ті централі мають рацію істнування, як відповідно розложиться їх обсяг ділання.

Краєвий Союз господарських спілок перетворюючись у Центросоюз — намагався довести до кумуляції, чи то сконцентрування в собі чотирох відділів: сільсько-господарського, споживчого, ґалянтерійного і загально-організаційного, — замісць узнати і полишити Народню Торговлю технічно-торговельною організацією, яка є здібна і готова вести гуртові магазини споживчих товарів для повітових союзів кооператив і кооператив першого степеня — як краєвий торговельний союз. Таким чином Центросоюз створив у себе побіч чи проти Народної Торговлі другий споживчий центр, та в слід за цим сільсько-господарський відділ у нього пішов на другий плян, але й споживчий відділ, хоча вичерпує усі оборотові фонди, — не вдоволяє споживчих кооператив ані під оглядом орґанізаційним ані товаровим, як виказує приклад перемиської кооперативної конференції. Рільнича кооперативна організація вийшла покривдженою, а споживча проковтнула оборотові фонди і є невдоволена...

Отсей другий повоєнний досвід доказав нам, що кумуляція агенд центрально-споживчої і сільсько-господарської не є доцільна, та вимоги нашого життя і тези останнього Міжнародного Кооперативного Конґресу, оперті на досвідах кооператив у инших народів, повинні переконати нас про потребу відтяження Центросоюза і передачі Народній Торговлі агенд заосмотрення кооператив в споживчий товар по конкуренційних цінах. І якраз цей конечний поділ праці усуне вказані недомагання та суперничання, а поставить на своїм місці: Народню Торговлю як торговельний союз споживчих кооператив, а Центросоюз як організаційний союз сільсько-господарських кооператив, — при чім акція цих обох союзів має бути згідна і своєцільна без посягання на верховодження або консумування цієї чи другої централі.

Як концентрація капіталів мусить переводитися в самостійних фінансових орґанізаціях, не звязуючи їх з якоюнебудь технічною кооперативною областю, так всяка осередна кооперативна технічна орґанізація мусить бути самостійна, щоби могла мати свободу рухів, а не була зупинювана або поглочувана иншою технічною орґанізацією. Тут виступає як конечна вимога передусім: поділ праці до спільної мети!

А до цього треба нам також розважно ставити основи відновленої орґанізації кооперативної, — щоби вона заспокоювала непохитно дійсні потреби широких народніх мас.

Отсе подаю під розвагу інтересованих орґанізацій, у відповідь на постанови Кооперативної конференції в Перемишлі.

Д-р Кость Левицький.

Нова екзотична війна.

Повстання в Сирії проти Франції.

Місце дії: Ливанські гори. Дієві особи: два арабські племена і французькі війська. За кулісами: Англія, стежить одним оком гру. Конфлікт: — релігійна ворожнеча племен, суперництво кольоніяльної політики двох великих европейських держав, ненависть Арабів до білої раси.

Проти французьких військ повстало в Сирії арабське племя Друзів. Воно є мусульманське в суперечности до своїх найблищих сусідів Маронітів — католиків. Від 1860 р. має протекторат над Ливаном — Франція, а ливанський баша є християнином. Друзів є 100.000, вони є, як деякі кажуть, останками передсемітського населення Сирії, инші: відокремленою кастою сирійсько-арабського населення. Їх мова арабська; їх релігія, основана біля 1000 року, складена з науки християнської, магометанської та жидівської. Турки підбили їх щойно в 1635 р., одначе вони невпинно бунтувались проти турецької влади, а жили завсіди в дружбі з Англією. Жорстока війна Друзів з Маронітами, яка довела в 1860 р. до різні християн у Дамаску, спонукала Францію вислати війська до Сирії і зайняти Ливан. Велике число Друзів вимандрувало тоді до Гаврану. Нинішна війна ведеться на одній частині верховини Гаврану, званій Джебель ед Друзе.

Друзи скористали із свіжої зміни високого французького комісаря, яким є тепер ґен. Саррай, необзнайомлений з середовищем, і збунтувались. Цей бунт має глибший підклад. Він є відгуком марокканської війни, для підкреслення солідарности з боротьбою Арабів в Африці і наслідком давно притасного суперництва Англії та Франції в Сирії та Палестині. Союзники, щоби ослабити Туреччину, яка підчас війни стала на боці Німеччини, протиставили їй арабський національний рух. Англія створила бучім то незалежні арабські держави в Іраку, Трансйорданії та Геджасу, над якими панує, посадивши скрізь своїх покірних прихильників. Задержавши собі Палестину, відступила Сирію Франції.

Одна з тих проблем — нафтодайного Мосуля до цього часу неполаднана. І Англія і Туреччина мають претенсії до цієї землі. Ліґа Націй, що стільки разів рішила цю справу покищо видала половинний осуд, передаючи мандат над Мосулем Англії і пропонуючи одночасно поділити країну між Туреччину і Англію (приєднавши її до Іраку). Франція в Лізі Націй піддержує тихцем Туреччину. За те Англія піддержує в Трансйорданії еміра Абдуляга, який хоче, щоби територія з Друзами, Гавран, перейшла до його держави, себто відпала під сферу англійського впливу. Англійські емісарі підбадьорили друзівських верховинців до повстання проти французького війська.

Це повстання є покищо місцеве і не загрожує Франції поважно. Одначе французька преса сама признає, що воно може витворити нові поважніщі трудноші. Ведучи війну в Мароко, Франція не має досить війська, щоби вести на далекім Сході оборону инших кольоніяльних територій. У Гаврані нема рядового французького війська, тільки недосвідчені та непридатні до бою сирійські охотники. „Temps" у статті з дня 9-го ц. м. підкреслює, що заворушення є наслідком складних причин: і непокірности гірського племени Друзів, і сусідства з Трансйорданією, що є огнищем заговорів та інтриґ проти Франції, і помилок місцевих представників французького уряду. Офіціяльні франц. повідомлення впевняють, всупереч англійським інформаціям, що сили, якими розпоряжає Франція, є достаточні, щоби вдушити повстання, коли тільки провід перейде в руки досвідченого команданта.

По широкому світі

Справа оптантів. Німецький уряд відповів на польську ноту в справі оптантів, підкреслюючи те, що майже всі німецькі оптанти, які одержали повідомлення про їх видалення до 1-го серпня добровільно покинули межі Польщі — разом 17.000 осіб. 3.000, що залишились у Польщі належать до тих, що внесли прохання, щоби їм відкласти речинець виїзду. За те на 15.000 польських оптантів виїхало з Німеччини лише 3.500 осіб. Вина за це паде на польський уряд, який не приготовив відповідного числа оптантів. Німецький уряд має намір приноровити примусове видалення лише тоді, коли Польща зробить це раніще з Німцями. Якщо польський уряд залишує у Польщі Німців, тоді німецький не буде настоювати на віденській умові; інакше: він буде приневолений ужити засобів реванжу і 1-го вересня ц. р. і 1-го липня 1926 причинитись поневолі до соромного некультурного видовища, за якого відповідальність упаде на польський уряд.

Італія настоює на тім, щоби на випадок підписання миру Францією та Еспанією з Абд-ель-Крімом, вона брала участь у цьому, тому, що Італія не може зріктись своїх прав до Марока.

Англійські посли, щоби дати приклад ощадности населенню, а головно робітникам, годяться на зниження своєї платні.

На сіоністичний конґрес, що має відбутись у Відні, група німецьких націоналістів т. зв. Гакенкрайцлерів приготовляє замах. Організатори конґресу схвильовані цією звісткою.

Поворот політ. еміґрації на Україну.

2. Сила влади і безсилля еміґрації.

Поодинокі голоси емігрантів, що вряди-годи пригадують питання про поворот на рідну землю, падуть у порожнечу і даремне ждуть на відгук. Це заступає відповідь. Радянська влада не вважає доцільним впускати на свою територію небажаних гостей. На рідну землю вертаються покищо лише одиниці. Ясно, що вони вертаються на власний риск і не можуть домагатись ніяких гарантій щодо ненарушности своєї особи.

Питання про поворот масової еміграції не може бути вирішене теоретичними дискусіями за кордоном, ні виміною думок навіть з офіціяльними представниками радянської влади, які не потрібували би аж інтерпеляцій зза кордону на цю тему. Суспільно-політичні умовини в даній державі можуть бути тайною для чужинців уповні, здезорієнтованих у явищах невідомої для них країни; але земляки, що на протязі літ стежать за кордоном кожної днини, з тремтінням туги за кожним проявом життя на рідній землі, не потрібують аж офіціяльних декляpацій ні документальних доказів, що можуть спокійно вернутись до батьківщини. Коли умовини життя в рідним краю ввійшли в нормальну стадію — політична еміграція відчуває це сама. Навіть коли цих нормальних умовин нема — туга земляків за рідним краєм є часто сильнійша як острах за власну свободу.

Та ясно, що як довго якась влада не може дозволити на свобідний масовий поворот рідних політичних емігрантів, до цього часу вона не почуває себе досить сильною і мусить продовжувати революційні засоби оборони державної „рівноваги". Те, що радянська влада може нині вважати у себе поворотом до нормальних відносин, не є ще вдоволяючою ґарантією для політичної еміграції. Надто ще багато людей, які терплять на чужині злидні і почувають себе викиненими на хвилі ворожої їм стихії, воліє ще невзгодини боротьби за буденний прожиток на чужині, ніж поворот, який вяжеться у них з образом повної втрати індивідуальної свободи.

Важко зрозуміти, що мають на думці такі досвідчені суспільні діячі як Винниченко, коли звертаються до радянської влади, пригадуючи потребу суспільної праці для соціялізму і національного відродження на Україні. Чи тоді, коли Винниченко вів завзятущу боротьбу з большевизмом, він не був соціялістом? Чи „соціялізм" є нині одноцільним поняттям? Якби погляди на „соціялізм і національне відродження України" були у Винниченка та у радянської влади такі самі, то він не мав би потреби аж пробувати ґрунту у дипльоматичних представників щодо можливости свого повороту, а вернувся би без вагання на Україну вже тоді, коли видав своє „Відродження нації".

Так само стояла би справа і з иншими нашими соціялістами, що за останні роки сильно „полівіли".

Тимчасом розєднання, а навіть ворожнеча між учорашніми ще однопартійниками зросла на еміґрації настільки, що недавні представники партій часто не мають нині за собою навіть гуртка однодумців.

Першою причиною цієї розбіжности поглядів була надто нежданна еволюція ідей у діячів, які на протязі довгих літ уміли непохитно стояти на своїй партійній програмі. Це захитало їх авторитетом і ввело повну дезорієнтацію між їх партійними товаришами. Люде, що перейшли таку еволюцію, могли залишитись „чесними зі собою" чи пак: не піддатись їй з мотивів чисто матеріяльних. А проте вартість зміни орієнтації є сильно захитана фактом, коли діячі навертаються на „радянську систему" щойно виїхавши за кордон і залишаючись надалі на чужині. Чи є слабший арґумент для оборони їх ідеольоґії як те, що вони признали владу щойно тоді, коли вона вийшла переможно і запанувала силою, коли діячі втратили надію на можливість її опрокинення.

Нема сумніву, що діячі на еміґрації, які відограли визначнійшу ролю в революції, не радо вертались би нині на Україну як звичайні рядові громадяне, з думкою, що мусять зріктись участи в громадянськім житті. Та нема чого дивуватись владі, яка не хоче дозволити на привілеї їм, коли не дає цих прав усім своїм громадянам. Можна тільки висловити глибокий жаль, що переважаюча більшість еміґрації, яка складається з сірих, тихих громадян, не може нині — задля перепон рад. влади вертатись супокійно на рідну землю, де могла би бути корисною. Чільні діячі мусять або ввійти в ряди цієї сірої маси або послідовно видержати на чужині як жертви програної боротьби. Такі жертви можуть мати для історії визвольного руху більшу вартість, як їх можлива корисна праця „малих діл" по їх повороті. Але льоґіка подій і політичної думки домагається одного: — хто навернувся на шлях нової влади щойно на чужині не може боронити її ідей, не признаючи одночасно засобів, якими ці ідеї здійснюються. Революційні засоби насильства є інколи так само переконуючі як сама ідея, якої вони боронять: переконують тим, що істнують і панують.

Одначе таке звеличання сили є признанням власного безсилля, а що більше підриває вартість світогляду людей, які ще в добі передвоєнного панування сили вірили у вплив ідей, незалежних від пануючих форм влади, — влади, яка для вдержання себе боролась зі свободою думки.

О. О.

Комуністи про Ботвіна.

Заперечення участи в замаху на президента.

Центральний комітет „Комуністичної партії Польщі" (Секція III. Інтернаціоналу) видав з приводу вбійства Цехновского та розстрілу Ботвіна відозву, в якій м. и. виясніює своє становище до актів терору, як методи боротьби, з окрема торкається минулорічного замаху на президента Войцеховского.

Отже комуністи рішуче й надзвичайно гостро (привична форма того рода проклямацій, летючок і т. д.!) з а п е р е ч у ю т ь начеб то вони робили у Львові замах на президента і начеб то Цехновского вбито тому, що він знав тайни того замаху.

Комуністи, кажеться там, не признають індивідуального терору, як засобу боротьби і знають, що й убивство навіть президента держави не принеслоб їм користи. Ціллю комуністів не є убивання поодиноких представників буржуазного правління, „чи буде ним простий поліціянт чи президент". Їх ціллю є масове збройне повстання. Вбивства провокаторів комуністи не вважають індивідуальним терором, лише актами самооборони перед зрадниками.

В дальшому відозва апотеозує Ботвіна, Енгля, Гайчика, Пілярчика, Гібнера, Киевского і Рутковского та відгрожується з приводу непоставлення перед доразовий суд убивця Баґіньского й Вечоркевіча, Мурашка.

Коли зважимо, що старим звичаєм комуністів є признаватися до всіляких викритих і невикритих вчинків, що йдуть на шкоду буржуазії, і брати їх на свій рахунок, то вище зазначений протест проти звязування їх з атентатом на президента Войцеховского може м. и. послужити причинком до оцінення вартости доносів Микитина.

15 с. м. здержуеться висилку часопису тим ВП. передплатникам, що залягають з передплатою за біжучий місяць. Передплата на біжучий місяць 4·20 зол.

Андрій Чайковський. 6)

Гулка і Смулка.

Гумореска.

— Прошу, закуріть, вибачте, що у мене такий подлий тютюн, та бачите, мене студента на кращий не стати, а я не маю багатої панни, щоб у її батька кишені підсмоктувати на рахунок посагу, як це пан Гулка зробив... Чи на багато вас дряпнув?

Аж це слово привело гостя до памяти:

— Злодій, драбуга, шахрай, ошуканець, — говорив Окорський ломлючи руки, — на три тисячки мене обскубав, та ще мені дочку знеславив, — тепер сусіди з мене сміються...

— А якже панна Корнельця це приняла?

— Зразу хотіла сердешна руки на себе наложити, так собі усе взяла до серця. Змарніла і висохла як скипка, тай усе ходить, мов сновида, ні спання ні роботи у неї не має... Ех! як би я цього драбугу діймав в свої руки! я би його так справив, щоби руський місяць лизався... І я його ще дістану в мої лабки, щоби він під землю сховався... так мені Боже допоможи! а коли не я його піймаю, так Войтек його справить, і він вже глядає за ним, а як Гулка Войткови в руки дістанеться, то йому ребер намне добре...

Перед очима Смулки станула вже понимандина перспектива: Колиб так, чого доброго, Войтек здибав його, і вважав за Гулку, то заки би діло вияснилося, так би його прохолодив, що аж би горячо стало... З Войтком діло то не з Шульбаумом, і тут жаден комісар йому не поміг би...

Проти цього треба би конче якось забезпечитись, бо це вже не жарти...

— Ви батьки заможних дочок дуже необережно робите, що так першому ліпшому пройдисвітові, не знаючи ні його самого, ні його роду повіряєте свої діти і свою мошонку. Ви заможний чоловік — сказати б дука, горожанин від усіх шанований, ваш дім чесний, до того ще свій власний, ваша дочка, себто панна Корнельця, дівчина на свойому місці, господарна, — ще би не була доброю хазяйкою під рукою такої славної господині, як ваша чесна жінка! віно є, і за жениха не трудно, і ви рішилися видати свою дитину за якогось там козолупа? Пане Окорський, я дуже дивуюся вам! Я будучи майстром різницьким гидився би таким чоловіком, що здохлих свиней і иншу падлину лупить... Знаєте, який з цього може вийти кінець? Ваша добра слава може пропасти, вас можуть люде підозрівати, що, мовляв, Окорський має зятя коновала, і чорт його знає, що він мішає до своїх ковбас... Так, пане Окорський! Ви знаєте, що можуть зробити погані людські язики... Як знайдете того поганця Гулку, то зробіть з ним лад, як вважаєте, але не жалуйте за ним, бо з цього добра би не було. А ті три тисячі, що, вас злупив, то вважайте, що ви їх згубили...

Смулка був дуже вимовний, а його слова робили велике враження на Окорськім. Він слухав уважно, а коли цей говорив, що його добра слава може на цім потерпіти, що його можуть підозрівати, то сердега аж підскочив. На його добрій славі, на славі його ковбас йому більше залежало, чим на цих трьох тисячах, які у його вимантив Гулка.

Смулка його переконав. Окорський зараз освоївся з цею думкою. Його лице ясніло від вдоволення, і усміхалося наче повний місяць, коли йому вітер хмарку зперед носа здуне.

— Пане — каже наставляючи руки — звідкіля ви мене і мої домашні діла, мою сімю так докладно знаєте, начеб ви були давним моїм приятелем? Таж ми сьогодні перший раз бачимось. Як би мене ревізор не впевнив, що ви не Гулка, я би присяг, що ви, і цей злодій, то одна особа...

— Я вас ще раз упевняю, і готовий на євангеліє побожитись, що я не Гулка, і я не менше як ви бажаю собі стрінутися з цим гольтіпакою, бо через нього я вже мав ріжні немилі пригоди, а раз навіть мене на поліцію привели за якийсь підроблений вексель, а за це кримінал... Моє нещастя, що я маю бути на його дуже похожий...

— Мов дві каплі води...

— Дозвольте... Завдяки цій моїй схожости з Гулкою, я мав щастя минулого року бути у вас на обіді... Там я пізнав вашу чесну фамелію. Звольте собі пригадати, що не я до вас впросився, лише ви мене до себе насилу затягнули, стрінувши мене в неділю на Високому Замкові... А тоді, колиб я був випирався, що я не Гулка, був би познайомився з вашою палицею... А вже як я раз зайшов у вашу хату під чужим іменем, то треба було грати ролю і показувати того, за кого я прийшов... Признаюсь, що мені було дуже приємно у вашому домі, і колиб не серед таких обставин це знайомство трапилося, я був би дуже вдоволений...

— Підождіть! каже Окорський вродуваний — так це було тоді, як я вам гроші давав, а ви не хотіли брати?

— Як раз тоді... у всьому я не міг наслідувати Гулку, — каже Смулка сміючись.

— Тепер, то я присягну, що ви не Гулка... Тамтой пройдисвіт, кожного разу дер, що міг... І як ви тоді від нас вийшли, я кажу зараз до Магдусі: „що Єндрикові сталося, що грошей не хоче брати? чи так постаточнів? а то було лупить мене без ножа, що годі обігнатись. Ви справді чесна людина. Були би гроші взяли, було би пішло на рахунок тамтого злодія, а на шкоду моєї дитини, бо цеж з її посагу...

— За це мені компліментів не говоріть, бо так повинен би зробити кождий на мойому місці...

— Пі, пі, пі. А багато таких чесних? більше таких, що були би взяли і пропало...

(Продовження буде.)

Ще про закордонні студії.

Уваги досвідченого педагога-громадянина.)

Думаю, що вже найвищий час глянути на студії нашої молоді у високих школах, виходячи з наскрізь реального становища. Треба поставити собі ясно перед очі ціль, для якої молодь вчиться, а тоді сама з себе вийде відповідь, де вона має вчитися.

У нас багато молоді любить декламувати про „науку для науки". Я назву це пустою декламацією, бо кожна наука має бодай далеку практичну ціль на оці, а працю навіть найбільших теоретиків використовують звичайно практичні уми і пристосовують їх здобутки для практичних цілей.

Не можна забувати теж, що лише нечисленні вибрані одиниці мають справжню охоту і талан до глибших студій, а найважнійше, що і тим одиницям часто-густо прозаїчні матеріяльні відносини не дозволяють піти по лінії їх бажань та скорше чи пізнійше запрягають їх тягти важкий віз зарібкового життя. Адже у нас нема наукових інститутів ні фондів, які моглиб забезпечити екзистенцію науковим робітникам. Ми народ небагатий і з чогось жити треба — батьки до смерти годувати дітей не будуть.

Тому наша молодь у своїй масі мусить вчитися на те, щоби своєю освітою добути собі хліба і своїм знанням служити по змозі свому народові. Вона тому повинна масово заповнити краєві школи усякого роду, бо лише вони дають їй нині змогу якнайскорше, отже найдешевше, дійти до цілі.

Берім практично. Що прийде абсольвентові віденського чи празького університету з його заграничного диплому, коли він, вернувши до рідного краю, мусить місяцями якщо не роками ждати на дозвіл нострифікації і роками перебувати важку муку перековування вже перебленого, і скажім по правді, в значній части призабутого іспитового матеріялу, в якому таки чимало інтересного і тільки до іспиту потрібного знання?!

Я говорив зі студентами, кфлишніми моїми найкращими учениками, яким доводилося нострифікувати свої заграничні іспити. Були й такі, що тричі складали той самий іспит (в Празі, у Відні і у Львові) за кожним разом з гарним успіхом: усі вони заявляли мені, що не має нічого більш прикрого, принижуючого й депримуючого, хоча на перший погляд таке примусове повторювання іспитів може здаватись засобом кращого опанування науки.

Річ ясна, що така наука виходить довша, а тимсамим дорожша і ми маємо сьогодні трицятьлітніх і старших свіжоопечених „заграничних" докторів усяких наук, які свої літа й здоровля потратили на війні, а тепер далі тратять на нострифікації своїх дипльомів, коли тимчасом посади т. зв. концнпієнтів у наших таки адвокатів, лікарські посади по наших повітах і т. ин. забирають наші нібя то невтральні приятелі; ті останні мають більше змоги ніж яканебудь инша нація виховувати молодь за границею, а проте вони усякими дозволеними і недозволеними способами добиваються приняття до краєвих високих шкіл, аби швидше і лекше дістати хліба в руки. Чому ми маємо йти иншою, довшою дорогою? Чи маємо забагато інтелігенції чи грошей?

Тому, хто щиро дбає про будучність нашої молоді, а тимсамим народу, повинен тепер радити їй масово користати з краєвих шкіл. Це вовсім не спиняє здібної молоді після укінчення студій виїздити на їх поглиблення заграницю. Тоді вона, вже науково підготована, буде дійсно користати з науки, не „виковувати" її елементи, а пізнавати її глибокий зміст. Тоді теж вона могтиме багато краще, ніж це тепер діється, пропагувати українську ідею серед чужинців, маючи вже до цього відповідне знання, літа і досвід студентського життя, а притім цеж найдеться за кордоном вибір зпоміж еліти нашої молоді.

Ще один дуже важний момент: зріла наша молодь, що вийде закордон вже з укінченими студіями в краю, не буде податним матеріялом до винародовлення, та не відчужиться від свого народу, бо їй вже не імпонуватиме чуже так, як молоді, що тількищо вийшла з гімназійних лавок.

Заліщики 9. 8. 25. Д. Н.

З нових подій та ідей.

Дещо про атомістичну будову матерії.

Погляд, що матерія складається врешті-решт із найменших неподільних частинок т. зв. атомів, є досить старий. Вже грецький фільософ і найбільший перед Арістотелем всезнавець, Демокрит (400 пер. Хр.) учив, що всесвіт складається з нескінченого числа частинок, що ріжняться між собою зовнішним виглядом і які можуть займати ріжне положення в просторі та що тільки через злуку і розділ атомів повстають ріжні тіла. Що більше: він старався навіть прикмети тіл пояснити виглядом атомів і так нпр. атоми солодких тіл є — на його думку — кулисті, а гірких гостро-кінчасті.

Хоча Аристотель (350 пер. Хр.) виступив проти цієї теорії, доказуючи, що матерія є неподільна, одначе зовсім заперечити її йому не вдалось. Одним із прихильників атомістичної теорії був біля 300 р. пер. Хр. Епікур, від якого походить імовірно назва атом. Не бракло атомістиків також і між Римлянами, з яких можна згадати поета Люкреція.

Округло 1500 літ пізнійше виступає як оборонець атомістики Николай де Автручія, який твердив, що всякі явища в природі випливають лише зі злуки або розділу атомів, однак був змушений цю „єресь" відкликати (1348).

Одначе всі ці погляди на будову матерії є чисто спекулятивно-фільософічного характеру, яких не забракло ще навіть і в пізнійших часах. Так нпр. в 17. ст. Француз Кассенді приймав ідею, що атоми мають вид гачків, хотячи сим способом пояснити цінкість тіл, а зимно вважав він за тіло, якого атоми є гостро-кінчасті.

Модерна атомістична будова матерії повстала щойно в минулім століттї, коли загально утвердилась молекулярна теорія, теорія первнів і кінетична теорія газів. Всі 92 первні можна впорядкувати в так зв. періодичну систему, в якій кожному первневі відповідає означене місце, а хемічно споріднені первні творять 8 ґруп. Із періодичної системи можна було легко передбачити скількість до цього часу ще невідкритих первнів, а навіть означити їх хемічні прикмети. І здавалося би, що атомістика на цьому і закінчила свій розвиток. А проте коли перед 30 роками відкрив Беккерель радіоактивні тіла, стало ясним, що атоми не є неподільними частинками і треба було тепер розслідити будову поодиноких атомів. Нові досвіди показали наглядно, що з атома дадуться виділити ще менші частинки т. зв. електрони (найменші відємно наряджені електричні частинки). Отже атом є збудований з електронів. А що атом в нормальнім стані є невтральний, то треба прийняти, що в середині атома є додатний наряд, який мусить буди такий великий, як число електронів. Отже приходимо до висновку, що атоми складаються з додатних і відємних електричних нарядів. Виділити з атома додатний наряд донині не вдалося, тому прийняли погляд, що додатний наряд є завсіди сполучений з матерією (масою). Найлекший є атом водня; з нього вдалось добути лише один електрон: атом водня має один електрон і один додатний наряд. Ленард і Рутзефорд доказали експериментально, що „ядро" атома, в якім міститься додатний наряд є дуже мале, приблизно 10.000 разів менше від цілого атома. Скількість електронів, а тим самим і додатний наряд збільшається з тягарем атома, який є округло вдвічі більший, як атомове число в періодичній системі. І показався дуже дивний вислід: скількість електронів даного атому є рівна його атомовому числу в періодичній системі. Нпр. водень має 1 електрон, кисень — 8, залізо — 26, срібло 47, золото 79, а уран 92. Отже бачимо, що атоми ріжняться між собою лише скількістю електронів, тому й можемо сподіватись, що всі первні складаються з водня, як це перед 110 роками сказав уже Англієць Провт. Додатний наряд — як було сказано — є звязаний все з масою, отже треба би сподіватись що тягар атома якогось первня є рівним його атомовому числу, одначе так не є, тягар атому є все більший. Коли хочемо прийняти, що додатний наряд росте пропорціонально з масою, то мусимо прийняти, що „ядро" атому крім додатнього наряду має також і відємний, себто електрони і то стільки, скільки виносить ріжниця між тягарем атома і його порядковим числом в періодичній системі. Нпр. гель має порядкове число 2, а тягар 4, отже має в ядрі 2 електрони, подібно вуголь 12 — 6 = 6 електронів, а рад 226 — 88 = 138 електронів. Ця гіпотеза, хоч на перший погляд і дуже фантастична, дається потвердити експериментально на радіоактивних первнях: радіоактивний первень висилає при розкладі свої електрони або атоми геля і сам переміняється на другий первень; отже ті електрони мусять походити з ядра, бо первень стративши один або й більше електронів ззовні ядра, своїх прикмет не зміняє.

Знаємо вже, що кождий атом складається з електронів і „ядра", яке має в собі ще електрони і додатні наряди я себто ядра водня, які за Рутзефордом називаємо „протонами". Скажемо тепер коротко кожний атом складається з електронів і „протонів", при цьому мусимо розріжнятиелектрони, що находяться зовні „ядра" і внутрі „ядра".

Насувається тепер питання: якже ж ті електрони і протони в атомі розміщені? Чи мають вони яке стале положення, чи може відбувають який рух супроти себе? До розяснення цього питання взявся Англієць Рутзефорд, а його ученик Данець Нільс Бор в останніх роках значно розширив і виспеціялізував його, притягнувши до цього теорію квантів, основану німецьким фізиком Плянком. Згідно з цею теорією вовнішні (поза ядром) електрони крутять довкола ядра на колах або еліпсах, подібно як планети довкола сонця і так само держаться гравітаційною силою ядра, як планети силою сонця. Отже бачимо, що атом це досить скомплікована будівля, передовсім важкі атоми напр. уран, що має 92 електрони. Кождий електрон не має своєї спеціяльної дороги, лише кілька разом кружать на одній еліпсі, вони творять поодинокі ґрупи, які ще мають свої підвідділи. І так перша група довкола ядра має 2 електрони, друга з двома підвідділами по 4 електрони, третя з трома по 6 ел., шеста з двома по 4 ел., врешті сьома ґрупа з 2 електронами. Так напр. кисень має першу ґрупу (2) і другу неповну (6), ті два електрони, що належать до другого підвідділу, даються легко віддалити з атому, тому кисень є двовартісний. Атоми, яких всі ґрупи є повні (неповною може бути тільки крайня група), є сталі т. зн. не лучаться з другими і такими є саме атоми благородних газів.

Про будову ядра атому знаємо покищо мало, бо його дослідження являється далеко важшим, а проте дотеперішні досліди вказують, що протони та електрони у ядрі мають також свої дороги, по яких вони порушаються.

Врешті спитає мабуть неодин: якіж великі ті атоми, щоби в них міг відбуватися такий рух? І це вже також наука розслідила. Промінь атому виносить стоміліонову частину центиметра, промінь протона біліонову частину цент., а електрон приблизно на половину менший від протона. А щоби виразити масу електрона в ґрамах, то треба написати число, яке по десяточній точці на 28-ім місці має 9 (прочитай його!) Коли додати, що скорість електронів з якою вони по-

ВІДГУКИ ДНЯ.

Весела веселість.

Не знаю чи є де в світі така весела країна як наша, від часу коли виборола собі вимріяну будучність. А знову нема здається в цілій теперішній Польщі такого веселого міста як „semper fidelis" город князя Льва і Наймана.

Як цілий божий рік тут все якісь паради, забави і торжества, все повівають хоругви, а вікна зазують наліпками. Львівські горожане, здається, не мають ніякої иншої роботи як тільки продумувати з календарем в руці, яку то нову річницю, місячницю чи деннишю встроїти би на другий день.

Десь хтось колись нарікає, що правда на маґістрацьку господарку, на брудні, вибої і калюжі, але це все як не симпатики комунізму, то певно національні меншости, які не мають у собі за сотика державного патріотизму. Закидається маґістратові, що він нічого нового не будує; що люде просто мешкають як пси і т. п. Але треба зрозуміти, що дві роботі нараз не можна робити. Хто мало не щодня уладжує якісь патріотичні „помпи", той не може уладжувати помешкань.

Шопа сяк чи так не надається на мешкання, хіба для половених, інтернованих, репатріянтів або оптантів. А таких Львів (поки що) не має зовсім.

Приголомшений вістками про нечувані повені в цілій Галичині, виходжу на вулицю.

Хоругви, хоругви, хоругви.
Наліпки, наліпки, наліпки.

— Що таке? питаю.

— Зїзд пожарних сторожей! гордо відповідають мені.

Програма:

Рано: Гейнал, подячне богослуження, дефіляда, парада, нарада. Полудне: Спільний обід, спільна фотографія, спільна прогулька на Високий Замок, спільний виклад про оборону Львова за часів української інвазії. Вечером: Представлення „Пана Коханку" і „Гуляй Душа", фаєрверки, танці і пр. і пр.

Хтож, прочитавши таку програму не подякує Провидінню, що дозволило йому опинитися в краї, яке в той жнивоподібний спосіб реагує на затії химерної долі!...

Що поможе гризтися повінями, голодом, холодом, безробіттям і т. п. страхіттям?!... Невжеж від цього вільні інші держави, от хочби Китай, Радсі[illegible]ка або друге Мароко!...

Здавалося би кому, що нинішній не жертвний сезон не тільки для часописів але й для всіх маґістратів чи комітетів. Календар не показує за два місяці ніяких надзвичайних річниць, місячниць чи денниць, бо в спеку люде стають лінивими і не спішаться виконувати якихсь спеціяльних подвигів для обходу, науки і наслідування грядучим поколінням.

Виходжу нині на вулицю.

Хоругви, хоругви, хоругви.
Наліпки, наліпки, наліпки.

— Що таке? питаю... Може побіда над диверзійною бандою, або зловлення Панича.

— Деж там!... То приїхали „Соколи" з Америки.

Програма: гляди як висше. Зміна: Замісць „Пана коханку", піде в театрі: „Косцюшко под Рацлавіцамі"...

Знову буде забава, знову буде радість і вдоволення. Радіє Львів, а з ним і ціла благословенна країна.

Нинішній курс долара: 5'80—6 зол. поряд з уторашнім „Вeкy" якась панна оголошує: „Хто вратує мені життя позичкою 150 зол. на два місяці"...

Галактіон Чіпка.

вушаються, виносить найменше 1000 клм. (тисячу кільометрів) на одну секунду, то майже неімовірним видається, щоби воно дійсно так було. Але на тім не кінець, наука робить поступ дальше вперед і може вкевдовзі покажеться, що протони і електрони складені з ще менших частинок.

Гетінґен. **О. Смакула.**

НОВИНКИ.

— **Конфіската.** Вчорашнє (179) число „Діла" сконфісковано за один середущий уступ із передової статті п. в. „Перегони з потягом" (про податкову систему вичушування готівки з населення, та закінчення передової, де кажеться про небезпеки перегонів з потягом.

—**Ucrainica.** В ч. 219 „Праґер Прессе" з 11. п. м. у відділі „Славіше Рундшау" — „Украіне" є довша стаття д-ра В. Залозецького про українські музеї.

— **За миску сочевиці..** Міністер освіти Ст. Ґрабскі конферував з жидівським послом Вигодским в справі реалізації польсько-жидівської угоди, при чому пос. Вигодскі виторгував, що в першій і другій клясі жидівських шкіл вчитимуть предмети історії й ґеографії ще по жидівськи, а щойно від 3-ої кляси по польськи; на бажання міністра предложено йому пять приватних жид. шкіл в Польщі для субсидіювання.

— **Зворушлива щирість Марш. Пілсудского.** У Варшаві відбувся оноді зізд польських леґіонерів з участю Пілсудского, який м. и. виголосив відчит на загальну тему сучасних відносин у Польщі. Пілсудскі підніс, що „протекціонізм, фальш, підкупство й автореклама розпаношились і не дають приступу". Дальше перший маршалок Польщі склав сензаційну ревеляцію, що нема ні одного протоколу засідань, на яких він голосував, як начальник держави, який не був би сфальшований. Теж саме викрадено з ґенер. штабу важні документи й заступлено їх фальшивими. Вертаючи до автореклями польських достойників, Пілсудскі сказав буквально: „Są reklamiarze, którzy reklamę pozą nawet na d...". Взагалі відчит відсуненого від армії й активного політичного життя маршалка був настільки обильний у щирі й неприкриті ніяким серпанком дискретности, звороти на адресу сучасних відносин у Польщі, що відчиту того не подала в цілости ні одна ґазета.

— **Недоцільність пашпортових віз.** Наскільки безвартними на практиці є пашпортові візи, введені буцімто з метою контролі підозрілих елементів, показує свіжий приклад одного небезпечного вломщика, втікача з вязниці, який розїжджав по Европі з цілком правильним пашпортом і всіма візами. Іван Ґерт утік з криміналу в Унтермасфельд (Німеччина) і замешкав під іменем Курта Ґіллера на коротенький час у Діссельдорфі (Порурю); на підставі мельдункової карти дістав робітничу карту, а вслід за нею особисту леґітимацію від франц. окупаційної влади. З тими документами отримав вже без усяких труднощів пашпорт в нім. посольстві у Відні, куди зголосивсь як „утікач з Порури". Для переходу італ. кордону придбав собі т. зв. проґулькову перепустку, на яку користувався 30-відсотковою знижкою на талійських залізницях. Ідучи так, з леґальними документами — по дорозі крав і грабував.

— **Зза куліс валют. реформи.** З кінцем мая ц. р. польська марка була як відомо, винята з обігу, а заступлена золотим. Всі марки тепер знищено в двох фабриках паперу у Влоцлавку і Бидгощі під охороною поліції і під контролею делеґатів мін. скарбу і Банку Польського. Загальна сума знищених марок рівняється 1.114 трилїонів, ваги 1,917.888 кг. Для перевезення цього транспорту ужито 173 вагонів і 16.939 скринь. Фабрики паперу купили марки на перерібку на звичайний папір, заплативши за все 155.622 зл., понім на перевіз і за надзір витрачено 104.173 зл., Таким чином державна скарбниця одержала начисто за 1.114 трилїонів польських марок лише 51.449 зл.

З судової салі.

Процес Коригабера і тов. — за обманство і вимушування.

29-ий день розправи.

(Докінчення.)

Грошеві кари за неперебірчиві вислови.

В дальшому перебігу випитування свідка д-ра Пйотровского, обор. д-р Датнер вносить на покликання на свідків Кароліни Піппер і Марії Бартель на обставину, що свідок Пйотровскі „інструував" на коритарі родину Панчишина, а також свідків адв. д-ра Бубера, д-ра Сандауера й інж. Еґера на обставину, що тойже д-р Пйотровскі підслухував під дверима кімнати адвокатів розмову обвинувачених з їх оборонцями.

Прокуратор вказує на захитання будівлі, яку майстерно здвигнула оборона, що рішила за всяку ціну переперти твердження, буцімто зізнання Микитина і Дворшцкого були вимушені. Відсіль гнів і нервозність оборонців, які ображують непоміжних для них свідків. Прок. противиться внесенню д-ра Датнера, як такому, що не має ніякої доказової тези.

Обор. д-р Глушкевич ставить внесення на конфронтацію судді Рутки й д-ра Пйотровского зі Штайнінною.

Трибунал по нараді присудив д-ра Пйотровского на кару 10 зол. за образу обв. Коригабера (назвав його клеветником), д-ра Ляндауа на кару 150 зол. за образу д-ра Пйотровского і д-ра Датнера 100 зол. за слово „інструував". Внесення д-ра Глушкевича відкинено; інші будуть розглянені згодом.

Питання і заява Микитина.

Вслає Микитин і завдає д-рови Пйотровскому низку, що торкаються подробиць веденого з ним слідства. Всі ні питання починаються „чи памятаєте, що...", а відповідя на них є: „видумка". Супроти того, що д-р Пйотровскі не вдається з Мик. в дискусію, а предсідник ухилив кілька питань цього останнього, Микитин „образився" і складає декларацію, що дальше питати свідка вже не буде, але заявляє, що всі зізнання свідка є видумані і брехливі. Крім того Мик. апелює до предсідника взяти його в оборону перед образами з боку свідка й покарати цього останнього за слова „клеветник", „відразливий" і „вовк".

Дальші свідки.

Зізнає черговий свідок аплікант Маріян Бляшке, який здебільша був присутний при переслухуванню обвинувачених слідчим суддею Руткою. Свідок потверджує зізнання д-ра Рутки й д-ра Пйотровского.

Свідок Іван Мариняк, народній учитель, добрий знайомий Панчишинів, зізнає, що прийшов до Панчишинів не 5 а 6 вересня і найшов тоді Степана Панчишина в постелі. Читав раз картку Ст. Панч., в якій було написане, що Ст. Панч. виїжджає до Свободи, але не пояснював тих слів. Фідика особисто не знає; бачив його раз в редакції „Волі Народа", куди приходив направляти машину. У Панчишина бачив Федуня а не Фідика. 2-го вересня, сидючи зі Шпаком, одним спільним з Панчишином знайомим, у ресторані Дружбяка, свідкові здавалось, що бачить при дальшому столику Степана Панч. в якомусь товаристві. Було тоді досить темно й на певно свідок Панчишина не пізнав. Ст. Панчишин пізніше рішуче заперечив, начеб то він був. — Питання оборонців торкаються головно осіб Фідика й Федуня; останнім випитуванням оборонці стараються збити з пантелику свідка, але це їм не вдається і до розправи нічого нового не вносять.

Конфронтації між Мариняком та Пйонткевічом, який арештував був у свій час Мариняка й переслухував у Варшаві не буде.

ОСТАННІ ВІСТИ.

Димісія Чічеріна?

Чічерін подався до димісії з огляду на здоровля. Насл. його має бути Карахан.

Цикльон в Німеччині й Голяндії.

Німеччину і Голяндію навістив грізний цикльон. Уносив великі доми. Величезні шкоди. Багато вбитих.

Франція проти СССР.

Згідно з чутками з Льондону Франція за перемарш військ через Німеччину до Польщі й Чехословачини, обіцяє Англії участь в бльоку проти СССР.

Біржа.

Львів, 13. серпня 1925.

Гроші.

Амер. дол. 5·70 — 5·75, канад. дол. 5·40 — 5·50, чеські кор. 0·15·33 — 0·15,50 леї 0·02·33 — 0·02·50, франц. франк 0·25 — 0·25·50, швайц. фр. 1·02—1·03, анґ. фунт 25·80—25·90.

Золото. 20 кор. 21·85—22·00, 20 франк. 19·80—20·00; 20 марк. 24·80—24·90; 10 руб. 27·30—27·40.

Срібло. Австр. кор. 0·45—0·45·25, 5 ав. кор. 2·35—2·36, фльорени 1·19—1·20, рубл. 1·88—1·90. рубель дрібним сріблом 0·00 —0·00.

ОПОВІСТКИ.

Репертуар Українського Наддніпрянського Театру О. Мітькевич.

Монастириська:
14.VIII. „Запорожський клад".
Битків:
13.VIII. „Вій".
Бучач:
15.VIII. „Вихрест".
16.VIII. „Запорожець за Дунаєм" і „Вечерниці".
17.VIII. „Ґейша". 120 8-?

Український хор Д. Котка:
Четвер 13. VIII. Кути. 115 9—?

З української приватної ґімназії в Рогатині. Вступні іспити до кляс II.—VII. відбудуться 29. серпня. Вступні іспити до першої кляси 31-го серпня. Вписи до кляс I—VIII що дня. — *Антін Крушельницький.* 169 3—5

Дрібні оголошення.

ОГОЛОШЕННЯ.

За оголошення Редакція не відповідає.

За редакцію відповідає: Рудницький. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло" Львів, Ринок ч. 10.